

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta vuosina 2026–2028

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta vuosina 2026–2028 (HE 82/2025 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Johanna Hautakorpi, oikeusministeriö
- toiminnanjohtaja Magdalena Kintopf-Huuhka, Finlandssvenska teckenspråkiga r.f.
- toiminnanjohtaja Markku Jokinen, Kuurojen Liitto ry
- johtaja Laura Pajunen, Kuurojen Liitto ry
- toiminnanjohtaja Risto Hoikkanen, Suomen Kuurosokeat ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- tietosuojavaltuutetun toimisto

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi määräaikainen laki kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta. Laissa säädettäisiin kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin sihteeristöstä ja sen tehtävistä, tietojen keräämisestä ja käsittelystä, sihteeristön tiedonsaantioikeuksista, rekisterinpitäjyydestä, arkistoinnista ja toiminnan päättämisestä.

Esitys perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen 31.8.2023 antamaan tiedonantoon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tiedonannossa linjataan kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta. Totuus- ja sovintoprosessi on Suomen valtion ja kuurojen ja viittomakielisten yhteisön yhteinen prosessi.

Valiokunnan mietintö TyVM 7/2025 vp

Ehdotetun sääntelyn on tarkoitus luoda toimivat puitteet prosessin toteuttamiselle erityisesti antamalla oikeudellinen perusta tiedon keräämiselle ja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelylle. Sihteeristön asemasta ja tehtävistä säättäminen voi myös vahvistaa prosessia kohtaan tunnettua luottamusta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi määräaikainen laki kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta. Totuus- ja sovintoprosessi on Suomen valtion ja kuurojen ja viittomakielisten yhteisön yhteinen prosessi.

Totuus- ja sovintoprosessissa tehtävän työn tavoitteena on dokumentoida kuuroihin ja viittomakielisiin kohdistuneet oikeudenloukkaukset ja syrjintä. Toiseksi tarkoitus on lisätä tietoisuutta teemasta ja tehdä ehdotuksia, joilla luodaan pohjaa sovinnolle Suomen valtion ja yhteisöiden välillä.

Ehdotetun sääntelyn tarkoitus on luoda toimivat puitteet prosessin toteuttamiselle. Ehdotetussa laissa säädetään tietojen keräämisestä, käsittelystä ja arkistoinnista sekä sihteeristön asemasta ja tehtävistä. Ehdotetussa laissa on huomioitu saamelaiden totuus- ja sovintokomissiosta saadut kokemukset. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kannattaa esitystä ja puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä teknisin muutoksin ja seuraavin huomioin.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää tärkeinä prosessin molempia osia: oikeudenloukkausten ja syrjinnän selvittämistä sekä tietoisuuden lisäämistä ja ehdotusten tekemistä. Erityisesti ensimmäisen osalta valiokunta painottaa henkilötietojen käsittelyä luottamusta lisäävällä tavalla. On tärkeää, että prosessiin osallistuvat henkilöt saavat riittävästi tietoa siitä, miten ja missä muodossa heidän antamansa tieto säilytetään, kuka siihen pääsee käsiksi ja mihin tarkoituksiin sitä voidaan käyttää tulevaisuudessa. Valiokunta pitää tärkeänä, että aineistoon sisältyvät videotallenteet anonymisoidaan arkistointivaiheessa mahdollisimman pitkälti.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa lakiehdotus on saanut kiitosta sekä sisällöstään että sen valmistelusta, johon kuurojen ja viittomakielisten yhteisö on saanut osallistua alusta lähtien. Valmistelussa on huomioitu suomalaisten kuurojen ja viittomakielisten neljä eri kieltä: suomalainen viittomakieli, suomenruotsalainen viittomakieli, suomi ja ruotsi. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää totuus- ja sovintoprosessin tarkoituksen toteutumisen kannalta olennaisena, että kielellisestä yhdenvertaisuudesta huolehditaan prosessissa myös jatkossa.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Laki kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta vuosina 2026–2028

5 §. Oikeus saada tietoja viranomaiselta ja muulta julkista hallintotehtävää hoitavalta.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ehdottaa lakiehdotuksen 5 §:ään lakiteknistä muutosta. Julkisia hallintotehtäviä hoitaviin yksityisiin tahoihin ei valiokunnan käsityksen mukaan pidä viitata viranomaisina, koska kyse on nimenomaan muista kuin viranomaisista, jotka hoitavat perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuja julkisia hallintotehtäviä. Tästä syystä valiokunta ehdottaa sanan ”viranomaisen” korvaamista sanalla ”sen”. Muutoksen johdosta myös pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 82/2025 vp sisältyvän lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta vuosina 2026–2028

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin sihteeristöstä sekä prosessin toteuttamisessa tarvittavien tietojen keräämisestä, käsittelystä ja arkistoinnista.

2 §

Kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin sihteeristö

Kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessilla on sihteeristö, joka toimii oikeusministeriössä. Sihteeristö on tehtävässään itsenäinen ja riippumaton.

Oikeusministeriö vastaa sihteeristön asettamisesta ja sen jäsenten nimittämisestä.

Oikeusministeriö voi asettaa ohjausryhmän suuntaamaan ja tukemaan sihteeristön työtä.

Valiokunnan mietintö TyVM 7/2025 vp

3 §

Sihteeristön tehtävät

Sihteeristön tehtävänä on kerätä tietoa kuuroihin ja viittomakielisiin kohdistuneista oikeudenloukkauksista ja syrjinnästä ja muodostaa keräämänsä tiedon perusteella kokonaiskuva asiasta, sekä tehdä ehdotuksia kuurojen ja viittomakielisten yhteiskunnallisen aseman parantamiseksi ja sovinnon edistämiseksi valtion ja kuurojen ja viittomakielisten yhteisöiden välillä.

Sihteeristö laatii työstään loppuraportin, joka annetaan valtioneuvostolle ja kuurojen ja viittomakielisten yhteisöille.

4 §

Tiedon kerääminen ja käsittely

Sihteeristö voi pyytää tietoa kuuroihin ja viittomakielisiin kohdistuneista oikeudenloukkauksista ja syrjinnästä sekä sovintoa edistävästä toimista niiltä, jotka ovat kokeneet tai todistaneet oikeudenloukkauksia tai syrjintää. Tietoa voidaan pyytää myös niiltä, jotka muusta syystä tuntevat asiaa. Sihteeristö saa käsitellä näitä tietoja tehtäviensä toteuttamiseksi.

5 §

Oikeus saada tietoa viranomaiselta ja muulta julkista hallintotehtävää hoitavalta

Sihteeristöllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä viranomaiselta ja muulta julkista hallintotehtävää hoitavalta **sen** käytäntöjen ja toiminnan selvittämisen kannalta välttämättömät kuurojen ja viittomakielisten kokemaa syrjintää ja oikeudenloukkauksia koskevat tiedot.

6 §

Rekisterinpitäjä

Sihteeristö toimii rekisterinpitäjänä siltä osin kuin kyse on kuuroihin ja viittomakielisiin kohdistuneista oikeudenloukkauksista ja syrjintää sekä sovintoa edistäviä toimia koskevien tietojen käsittelystä. Muilta osin sihteeristön tehtäviensä suorittamiseksi käsittelemien tietojen rekisterinpitäjänä toimii oikeusministeriö.

7 §

Arkistointi

Loppuraportin valmistuttua kuuroihin ja viittomakielisiin kohdistuneista oikeudenloukkauksista ja syrjintää sekä sovintoa edistäviä toimia koskevat asiakirjat arkistoidaan tai tuhotaan.

Asiakirjat arkistoidaan tai tuhotaan viimeistään puolen vuoden kuluttua loppuraportin antamisesta.

Valiokunnan mietintö TyVM 7/2025 vp

Sihteeristö voi liittää arkistoon siirrettävään asiakirjaan määräyksen, jolla rajoitetaan salassa pidettävän tiedon antamista sivulliselle. Muilta osin arkistoon siirrettyjen asiakirjojen antamiseen sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

8 §

Sihteeristön toiminnan päätyminen

Sihteeristön toiminta päättyy, kun loppuraportti on annettu ja 7 §:ssä tarkoitetut asiakirjat on arkistoitu tai tuhottu.

9 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2028. Lain 5 §:ä sovelletaan, kunnes loppuraportti on annettu.

Helsingissä 13.11.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Arto Satonen kok
varapuheenjohtaja Lauri Lyly sd
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Minja Koskela vas (osittain)
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Anders Norrback r
jäsen Olga Oinas-Panuma kesk (osittain)
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Mikko Polvinen erk (osittain)
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Tere Sammallahhti kok
jäsen Henrik Vuornos kok (osittain)
varajäsen Markku Siponen kesk (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Meri Pensamo